2. *Про припинення* використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації : постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 р. № 177. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=249842722. — Назва з екрана.
3. *Про заходи* з впровадження Універсальної десяткової класифікації : наказ Державного комітету телебачення і радіомовлення України від 03.04.2017 р. — Режим доступу: http://document.ua/pro-zahodi-z-vprovadzhennja-universalnoyi-desjatkovoyi-klasi-doc304807.html. — Назва з екрана.
4. *Сенченко М. І.* Передмова головного редактора до 1-го видання / М. І. Сенченко // Універсальна десяткова класифікація (УДК). Основна таблиця. 0/3 Загальний відділ. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки / ДНУ "Книжкова палата України ім. І. Федорова". — Київ, 2008. — С. 5—6.
5. *Матеріали* обласного семінару на базі Київської обласної бібліотеки для дітей за темою "Впровадження Універсальної десяткової класифікації в бібліотеках Київської області". — Режим доступу: http://child-library.kiev.ua/index.php/bibliotechni-budni/seminari-praktikumi-metodichni-dni/1332-vprovadzhennya-universalnoji-desyatkovoji-klasifikatsiji-v-bibliotekakh-kijivskoji-oblasti. — Назва з екрана.

Рассмотрены вопросы внедрения УДК в библиотеках Киевской области, поднят ряд проблем, выявленных в ходе этого процесса.

The issues of UDC implementation in the libraries of the Kiev region are considered, a number of problems that are behind this process are raised.

Надійшла до редакції 19 липня 2017 року

УДК 021.1:027.021

Валентина Медведєва,
кандидат історичних наук,
науковий співробітник
відділу оперативної інформації НБУВ

Наукова бібліотека у забезпеченні доступу до наукових знань

Статтю присвячено визначенню ролі наукової бібліотеки у процесі забезпечення доступу до наукових знань. Акцентовано увагу на зміні відносин між бібліотекою і суспільством та різноманітті комунікативних практик сучасної бібліотеки в контексті формування суспільства знань. На прикладі діяльності НБУВ обґрунтовано провідну роль наукових бібліотек у процесі забезпечення доступу до наукових знань.

Ключові слова: *бібліотечні установи, бібліотечні інформаційні ресурси, наукові бібліотеки, інформаційне суспільство, бібліотеки в інформаційному суспільстві.*

Упродовж останніх десятиріч сучасне суспільство, з огляду на еволюцію соціально-інформаційних процесів, стає "суспільством інформаційним", "суспільством знань" та "цифровим суспільством" [1]. Його основними ресурсами є інформація, знання та інформаційні технології, практичне об'єднання яких чинить вагомий вплив на розв'язання нагальних проблем людства. Наукове обґрунтування соціальної ролі бібліотечних установ нині є важливим завданням, що передбачає дослідження зміни відносин між бібліотекою і соціумом та різноманіття комунікативних практик сучасної бібліотеки в контексті формування суспільства знань.

У вітчизняних і зарубіжних дослідженнях цю проблематику розглянуто як у теоретичному, так і в прикладному аспектах. У контексті дослідження ролі бібліотек в інформаційному суспільстві особливої уваги варті праці А. Галлімора, Ф. Уэбстера, М. Бакленда, Я. Шрайберга, Ю. Столярова, М. Слободяника, М. Дворкіної, Р. Мотульського, А. Ванєєва, Т. Єршової, С. Красовського та ін.

Вагомий внесок у розробку окресленого питання внесли Л. Костенко, В. Горовий, О. Воскобойнікова-Гузєва, Т. Вилегжаніна, Т. Ярошенко.

Мета статті — визначити роль і можливості наукової бібліотеки у процесі забезпечення доступу до наукових знань.

Сьогодні інформація й знання породжують нові знання, їхні обсяги і вплив на продуктивний розвиток суспільства постійно зростають. Це потребує нових способів і засобів поширення та використання глобальних знань для подальшого прогресу, що є головною властивістю цивілізованого суспільства.

Концепція сучасного суспільного розвитку — від інформаційного суспільства до суспільства знань (knowledge society) — відкриває всебічний доступ до інформації, завдяки чому зростає інтелектуальний потенціал людини.

Отже, стратегічним ресурсом суспільства знань є творчий потенціал та інтелектуальний розвиток особистості. Забезпечити можливість інтелектуального розвитку людини й підтримати потяг до набуття нових знань та їх постійного оновлення мають бібліотечні установи.

В умовах, коли сучасні технології повністю реформують спосіб інтеграції та використання інформації, бібліотечні установи інтенсивно перетворюються

© Медведєва В., 2017

на "фабрики знань", медіатеки. Вони розбудовують масштабні ресурси наукової, освітньої та культурологічної інформації, налагоджують тісну взаємодію з читачами та віддаленими користувачами мереж.

Водночас власні сайти, інформаційні портали, інтернет-сторінки сьогодні створюють і академічні інститути та їхні окремі підрозділи, університети, факультети, кафедри, наукові журнали та продовжувані збірники, академічні товариства, фахові інтернет-спільноти вчених і освітян. Проте навіть найкращі з позабібліотечних ресурсів помітно поступаються бібліотечним за рівнем систематизації, а отже — зручності у пошуку потрібних документів [2].

На думку О. Онищенка, електронна ера з її потужним технічним, технологічним, соціокультурним потенціалом надала бібліотечним установам широкі можливості:

— інтегрувати в єдине ціле різноманітні види документів на основі універсальної мови цифр;

— оперувати необмеженим масивом інформації;

— в інтерактивному режимі співпрацювати з необмеженим колом читачів і користувачів;

— створювати світові мережі бібліотек тощо [3].

Нині бібліотечна мережа України нараховує майже 40 тис. установ державної та комунальної власності, відомчого підпорядкування; до неї входять публічні, медичні, технічні, сільськогосподарські, академічні, освітянські книгозбірні, бібліотеки вищих навчальних закладів та ін.

Потреби населення в інформації, освіті, культурі забезпечують 15 987 публічних бібліотек (із них 13 253 — у сільській місцевості). Кожен третій мешканець України (понад 13,7 млн) є користувачем публічних бібліотек, фонд яких становить майже 235 млн одиниць. Доступ до Інтернету має 3,3 тис. (21%) установ. Загальна кількість комп'ютеризованих робочих місць у публічних бібліотеках — 16 тис. (у середньому 1 комп'ютер на 1 бібліотеку). Книговидача — 266,3 млн примірників.

Варто зазначити, що найважливішу роль у процесі забезпечення доступу до наукових знань відіграють бібліотеки науково-дослідних установ (НДУ) Національної академії наук (НАН) України.

Бібліотечно-інформаційна мережа НАН України разом з двома науково-методичними центрами — Національною бібліотекою імені В. І. Вернадського (НБУВ) та Львівською національною науковою бібліотекою імені В. Стефаника — нараховує 96 бібліотек. Сукупний фонд становить понад 32 млн примірників. Щороку мережа обслуговує майже 1 млн користувачів та видає понад 3 млн примірників документів, відвідування веб-сайтів бібліотек становить понад 15 млн звернень, а обсяг записів електронних каталогів — майже 3 млн [4].

Для бібліотек НДУ НАН України характерні такі особливості роботи:

— трансформація діяльності відповідно до розвитку і реструктуризації науки;

— особливості інформаційних запитів основного контингенту користувачів — наукових працівників;

— участь у формуванні єдиного документного фонду НАН України, в якому вузькоспеціальні документні зібрання установ повноцінно функціонували лише у взаємодії з універсальним фондом НБУВ;

— перевага у складі фонду наукових видань, великих масивів зарубіжної літератури; високі показники їх використання;

— пріоритетність інформаційної та інформаційно-аналітичної функцій у діяльності, що обумовлено специфікою завдань і потребами основного контингенту користувачів;

— орієнтація комплектування на тематику досліджень НДУ;

— постійне оновлення бібліотечно-інформаційних технологій відповідно до еволюції методик наукової діяльності;

— забезпечення освітнього й фахового рівня працівників, що відповідає особливостям основної аудиторії користувачів — науковців [5, с. 130—131].

Нині бібліотеки НДУ НАН України поступово трансформуються у центри накопичення релевантної інформації та ефективного супроводу наукових досліджень установ. Головним завданням є забезпечення експертного оцінювання та відбору потрібної інформації, створення тематичних баз даних згідно з профілем установи та тематикою цільових комплексних досліджень. Бібліотечні фахівці насамперед приділяють увагу особливим вимогам сучасних учених, зокрема вивчають їх потреби у синтезованому, інтегрованому матеріалі, забезпечують відбір найновішого, авторитетного, перевіреного наукового знання.

Варто докладніше розглянути діяльність щодо забезпечення доступу до наукових знань найбільшої бібліотеки України, головного науково-інформаційного центру держави — Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського.

Сьогодні НБУВ — це провідний загальнодержавний комплексний бібліотечно-інформаційний, науково-дослідний та культурно-просвітницький центр, державне сховище національної і світової наукової літератури загальним обсягом 15,6 млн документів. Щорічно до фондів надходить 130—140 тис. документів (книг, журналів, газет тощо). Бібліотека комплектується всіма українськими виданнями, отримує примірник дисертацій, які захищаються на території України, веде міжнародний книгообмін з понад 680 тис. партнерами з 70 країн світу. До НБУВ як депозитарію документів і матеріалів ООН в Україні надходять публікації цієї організації та її спеціалізованих установ. З 1998 р. здійснюється цілеспрямоване формування фонду електронних документів.

Крім цього, у НБУВ налагоджено роботу корпоративної системи онлайнового доступу до передплачених ресурсів провідних світових постачальників наукової інформації та впроваджено інформаційну технологію моніторингу використання цих джерел інформації установами НАН України. Здійснюється

також архівування науково-інформаційних ресурсів глобальних комп'ютерних мереж, зокрема зарубіжних джерел, наукової та суспільно значущої інформації українського сегмента Інтернету.

Також поміж мережевих інформаційних ресурсів НБУВ виокремимо:

— реферативну базу даних "Україніка наукова" (547 тис. записів);

— зібрання "Наукова періодика України" (460 тис. статей з 2400 журналів);

— інформаційний портал "Наука України: доступ до знань". Це новий проект НБУВ, мета якого полягає у популяризації, підвищенні рейтингу та доступності електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів наукових бібліотек України завдяки використанню сучасних бібліотечних та веб-технологій.

НБУВ як наукова установа в галузі науково-інформаційної діяльності, бібліотекознавства та суміжних наук видає науково-теоретичний та практичний журнал "Бібліотечний вісник" і низку збірників наукових праць: "Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського", "Українська біографістика", "Рукописна та книжкова спадщина України", "Українсько-македонський науковий збірник", а також спільно з Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України — реферативний журнал "Джерело".

Комплексне розв'язання наукових і практичних завдань уможливлює структура бібліотеки. У НБУВ діють понад 50 підрозділів, що згруповані за напрямами діяльності в інститути (науково-методичного забезпечення бібліотечно-інформаційної роботи, архівознавства, рукопису, біографічних досліджень); центри (консервації і реставрації, культурно-просвітницький, комп'ютерних технологій, науково-видавничий); також діють Фонд президентів України, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Національна юридична бібліотека та ін. [6].

Забезпечуючи академічну діяльність, бібліотечна система сприяє формуванню інформаційного середовища, яке впливає на організацію науки, проведення досліджень, підготовку кадрів, включення результатів розробок у систему наукових комунікацій через формування ресурсно-інформаційної інтелектуальної бази науково-дослідних робіт та організацію системи доступу до інформаційних ресурсів.

Отже, провідне місце у процесі забезпечення доступу до наукових знань посідають наукові бібліотечні установи, зокрема НДУ НАН України, головним завданням яких є оперативно й максимально повно забезпечувати вчених світовою науковою інформацією за тематикою їхніх досліджень на базі традиційних і сучасних мережевих технологій.

Відповідно до актуальних потреб вітчизняної науки бібліотеки і надалі мають удосконалювати підходи до вибору джерел і технології акумуляції суспільно значущої інформації, намагатися надавати користувачам якнайповніший доступ до провідних світових академічних ресурсів, поєднуючи традиційні та електронні документи, бути навігаторами і посередниками в сучасній системі інформаційних комунікацій, шукати нові моделі, шляхи й напрями ефективної роботи, розширювати функції, що стають невіддільним елементом соціальних програм, які сприяють розв'язанню сучасних проблем в інформаційному суспільстві.

Список використаної літератури

1. *Горовий В.* Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства / В. Горовий. — Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1910&Itemid=505. — Назва з екрана.
2. *Попик В.* Нові обрії інтеграції національного науково-інформаційного простору / В. Попик. — Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1557:novi-obriji-integratsiji-natsionalnogo-naukovo-informatsijnogo-prostoru&catid=78&Itemid=412. — Назва з екрана.
3. *Онищенко О. С.* Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури / О. С. Онищенко. — Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1505:problemi-adaptatsiji-bibliotek-do-umov-tsifrovoji-kulturi-4&catid=78&Itemid=412. — Назва з екрана.
4. *Про* схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-р. — Назва з екрана.
5. *Інформаційна* складова соціокультурної трансформації українського суспільства / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2012. — 254 с.
6. *Сайт* Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/. — Назва з екрана.
7. *Інноваційні* технології // Вікіпедія. — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki. — Назва з екрана.

Статья посвящена определению роли научной библиотеки в процессе обеспечения доступа к научным знаниям. Акцентировано внимание на изменении отношений между библиотекой и обществом, а также многообразии коммуникативных практик современной библиотеки в контексте формирования общества знаний. На примере НБУВ обоснована ведущая роль научных библиотек в процессе обеспечения доступа к научным знаниям.

The article is devoted to defining the role of academic libraries in the process of providing access to scientific knowledge. The attention is focused on the changing relationship between the library and the community and diversity communication practices of modern libraries in the context of the knowledge society. In the example of the Vernadsky National Library reasonably central role in the research libraries provide access to scientific knowledge.

Надійшла до редакції 18 квітня 2017 року